

HUKUK

Hukuk, toplumsal yaşam içinde kişilerin birbirleriyle ve toplumu temsil eden güçle ilişkilerini düzenleyen ve uyulması, toplumu temsil eden güç tarafından yaptırıma bağlanmış kurallar bütünüdür. Ceza verme, tazminat, iptal, butlan. Bu günkü hukukta görülen bazı yaptırımlardır. Hukuk kuralları genel, soyut ve sürekli nitelikler taşırlar.

Hukuk Kurallarının Özellikleri:

- a) GENEL : Benzer durumdaki tüm olaylara, kişilere eşit olarak uygulanır.
- b) SOYUT : Somut ve belli bir ilişkiyi değil de benzer durumdaki tüm ilişkileri kapsar.
- c) SÜREKLİ : Yürürlükte kaldığı sürece kesintisiz olarak uygulanır.

Yaptırım: Kanun, ahlak gibi kuralların yerine getirilmesi amacıyla düzenlenmiştir. Kanuna uyulmaması durumunda belirli bir duruma uymayı zorunlu kılmaktır.

a) **Manevi Yaptırım:** Ahlak, sosyal kurallara uyulmadığında karşılaşılan toplumsal zorunda bırakılmalarıdır.

b) **Maddi Yaptırım:** Hukuk kurallarına uyulmadığında karşılaşılan yargısal zorunda bırakılmalarıdır.

1. **Ceza:** Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırıma çarptırılmasıdır. **Ör:** Ölüm cezası, Ağır Hapis, Hafif Hapis, v.b.

2. **Cebri İcra:** Borçlunun alacaklıya karşı yapmak veya ödemekle yükümlü bulunduğu bir şeyi devlet vasıtası ile yerine getirilmesidir. **Ör:** Haciz

3. **Tazminat:** Bir kimsenin uğradığı maddi veya manevi bir zararın karşılanması için yapılan ödemedir. **Ör:** Maddi Tazminat, Manevi Tazminat, Kıdem Tazminatı İhbar Tazminatı v.b. gibi...

4. **Butlan (Hükümsüzlük):** Belli bir sakatlık nedeniyle, baştan itibaren kendisine bağlanan hukuki sonuçları doğurmayan ve geçerli hale getirilemeyen hukuki işlemdir.

5. **İptal:** Hukuk kurallarına aykırı yapılmış bir idari işlemlere karşı uygulanacak yaptırımdır.

HUKUK SİSTEMLERİ

1. Roma hukuku ve Cermen hukuku etkisini taşıyan ülkeler (Türkiye bu gruba dahildir.)
2. Anglo-Amerikan hukuk sistemi
3. İslam hukuku sistemi
4. Sosyalist ülkelerde uygulanan hukuk sistemi

HUKUKUN DALLARI

Kamu Hukuku: devletle kişiler arasındaki ve devletle başka devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarıdır. Anayasa hukuku, İdare hukuku, Ceza Hukuku, Ceza yargılama hukuku, Devletler genel hukuku, Vergi hukuku gibi alanlardır.

Özel Hukuk: kişiler arasındaki ilişkileri ve özel hukuk kuralları çerçevesinde devletle kişilerin girdikleri ilişkileri düzenleyen kurallardır. Alt grupları şunlardır. Medeni hukuk, Ticaret hukuku, Devletler özel hukuku gibi alanlardır.

Karma Hukuk: Bazı hukuk alanları tam olarak ne Kamu ne de Özel Hukuka dâhil edilebilir. Ör: İş Hukuku, İcra İflas, Hukuku, Fikri Hukuk

HUKUKUN KAYNAKLARI

Hukuk kuralları genellikle yazılı olarak karşımıza çıkarlar. Hukuk kuralları arasında bir hiyerarşi mevcuttur. Yani yasa Anayasaya, tüzük Anayasa ve yasaya, yönetmelik ise Anayasa, yasa ve tüzüğe aykırı olamaz. Aşağıda açıklanan kaynaklar hukukun asli (bağlayıcı) kaynaklarıdır.

ASLİ (BAĞLAYICI) KAYNAKLAR

- 1.ANAYASA
- 2.YASA
- 3.KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER
- 4.TÜZÜK
- 5.YÖNETMELİKLER
- 6.İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME KARARLARI

1. ANAYASA

Anayasa; devletin temel yapısını, yönetim biçimini, devlet organlarının birbirleriyle ilişkilerini, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen temel hukuk kaynağıdır.1982 Anayasamız, değiştirilmesi zor, yani sert bir Anayasadır. Çünkü Anayasada değişiklik yapılması, TBMM üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı olarak önerilmesine ve bu önerinin meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu tarafından gizli oyla kabul edilmesine bağlıdır. Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliğine ilişkin kararlari bir daha görüşmek üzere TBMM'ne geri gönderebilir. Meclis geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halk oyuna sunabilir.

1982 tarihli Anayasanın Temel İlkeleri: (Anayasa m.2)

1. İnsan haklarına saygılı devlet ilkesi,

İnsan Hakları: İnsanların salt insan olmaları nedeniyle doğuştan sahip oldukları dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez hak ve özgürlüklerdir. “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”

2. Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet ilkesi : “Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı bulunan herkes Türk'tür.” (Anayasa m. 66)

3. Demokratik devlet ilkesi: Halkın seçim aracılığıyla devlet yönetimine katılmasıdır. Devlet organlarının oluşturulması seçimlidir.

4. Laik devlet ilkesi: Devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olması.

5. Sosyal devlet ilkesi: Kişilerin sosyal durumlarıyla ilgilenen onlara asgari bir hayat düzeyi sağlayan, sosyal adalet ve sosyal güvenliği gerçekleştirmeyi görev bilen devlettir.

6. Hukuk devleti ilkesi: Vatandaşlara temel hak ve özgürlükler tanıyan, yürütme ve idare organlarının hukuka bağlılığını sağlayan devlettir.

1982 TARİHLİ ANAYASASINA GÖRE DEVLET ORGANLARI

1. YASAMA ORGANI

Anayasamız yasama yetkisini Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine vermiştir. Bu yetki devredilemez.

TBMM Genel oyla seçilen 550 milletvekilinden kuruludur. Seçilme yeterliliğine sahip 30 yaşını doldurmuş her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir.

TBMM'nin Görevleri:

- Kanun koymak, değiştirmek, kaldırmak
- Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek
- Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek,
- Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek,
- Para basılmasına, savaş ilanına karar vermek,
- Milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- TBMM'nin üye sayısının 3/5 (330) çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek,
- Anayasasının diğer maddelerinde verilen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek,
- Cumhurbaşkanını seçmek,

TBMM üyelerinin **Yasama Sorumsuzluğu** ve **Yasama Dokunulmazlığı** vardır.

Yasama Sorumsuzluğu: Milletvekilleri, TBMM çalışmalarındaki oy ve sözlerini, mecliste ileri sürdükleri düşünceleri, meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu değildir.

Yasama Dokunulmazlığı: Milletvekillerinin seçimden önce veya sonra işlediği ileri sürülen suçlar nedeniyle meclis kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ancak, ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimlerden önce soruşturması başlamış olması kaydıyla Anayasanın 14. maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. (Devletin varlığını yok etmeye yönelik suçlardır.)

2. YÜRÜTME ORGANI

Yürütme organı Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, Milli Savunma, İdareden oluşur.

Cumhurbaşkanı: Devletin ve yürütme organının başıdır. Cumhurbaşkanı, 40 doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına TBMM üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi 20 milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde 10 geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve TBMM üyeliği sona erer. Geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir.

Cumhurbaşkanı devletin başı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve milletin birliğini temsil eder. Anayasanın uygulanmasını, devletin organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gösterir.

Cumhurbaşkanının Yetkileri

- Kanunları yayımlamak veya tekrar görüşölmek üzere TBMM'ye göndermek,
- TBMM seçimlerinin yeniden yapılmasına karar vermek,
- Başbakan ve bakanları atamak, gerekli hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek,
- Yabancı devletlere Türk Temsilcilerini göndermek,
- Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devletlerin temsilcilerini kabul etmek,
- Genelkurmay Başkanını atamak,
- YÖK üyelerini ve rektörleri seçmek
- Anayasa Mahkemesi üyelerini, Askeri Yargıtay üyelerini seçmek,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunu seçmek, gibi yetkileri vardır.

Cumhurbaşkanı öngörölen hallerde TBMM Başkanı vekillik eder.

Bakanlar Kurulu: Başbakan ve Yardımcılarından oluşur.

Başbakan Cumhurbaşkanınca TBMM üyelerinden atanır. Bakanlar TBMM seçilme yeterliliğine sahip olanlardan Başbakanca seçilir, Cumhurbaşkanınca atanır. Gerekğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevine son verilir.

Bakanlar Kurulunun programı, en geç kuruluşundan bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından TBMM’nde okunur, güvenoyuna başvurulur. (Katılanların salt çoğunluğuyla güvenoyu alınır.)

3. YARGI ORGANI

Anayasaya göre, yargı yetkisi TBMM adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

Hâkimler ve Savcılar, görevlerinde bağımsız olup Anayasaya, kanuna, hukuka vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisine sahip mahkemelere, hakimlere, savcılara emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Hakimler azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz.

Yüksek Yargı Mercileri: Yargıtay, Danıştay, Sayıştay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Askeri Yargıtay, Uyuşmazlık Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi,

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu: Kurulun başkanı Adalet Bakanıdır. Adli ve İdari Hakim ve Savcılarının özlük işleri hakkında kararlar verir.

ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ

T.B.M.M. üye tam sayısının (550) en az üçte biri (184) tarafından yazılı olarak önerilmesine ve bu önerinin meclis üye tamsayısının beşte üç (330) çoğunluğu tarafından gizli oyla kabul edilmesine bağlıdır.

Cumhurbaşkanı anayasa değişikliklerini veto ederek meclise geri gönderme hakkına sahiptir. Meclis geri gönderilen kanunu üye tam sayısının üçte iki (367) çoğunluğu ile aynen kabul ederse, Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.

Anayasanın 11 maddesine göre, “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organları, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.”

Anayasaya uygunluk denetimi, Anayasa Mahkemesi tarafından yapılır. Ancak anayasa mahkemesi resen bu denetimi yapamaz. Bu denetimin yapılabilmesi için ya iptal davası açılması ya da itiraz yolunun kullanılması gerekir.

İptal Davası Hakkı: Cumhurbaşkanı, İktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile T.B.M.M. üye tam sayısının en az beşte biri (110) kadar üyelere aittir.

İktidarda birden fazla siyasi parti bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan siyasi parti kullanır.

Dava açma süresi, iptali istenen kanun veya Kanun Hükmünde Kararnamelerin Resmi Gazetede yayım tarihinden itibaren 60 gündür.

İtiraz (def’i) yolu: Görülen bir dava sırasında olaya uygulanacak yasanın Anayasaya aykırılığının ileri sürülmesidir. Davaya bakan mahkeme iddiayı ciddi görürse, Anayasa Mahkemesinin vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Anayasa Mahkemesine itiraz/def’i yolları ile gönderilen işin esasına girerek verdiği ret kararından 10 yıl geçmedikçe aynı yasa hükmünün Anayasa aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamayacaktır.

Anayasa Mahkemesince iptal edilen yasa, kanun hükmünde kararname gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar.

2. YASA

Yasa çıkarma yetkisi, TBMM’ aittir. Bu yetki, hiçbir şekilde devredilemez. Yasa teklif etmeye bakanlar kurulu ve milletvekilleri yetkilidir. Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilen kanunlar on beş gün içinde yayımlanır. Uygun bulmazsa meclise geri gönderir. Meclis geri gönderilen yasayı aynen kabul

ederse, yasa Cumhurbaşkanınca yayımlanır; meclis geri gönderilen yasada yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen yasayı tekrar Meclise geri gönderebilir. (m.89)

3. KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

Olağan dönemlerde, TBMM, Bakanlar Kuruluna KHK çıkarma yetkisi verebilir.(yetki kanunu). Yetki kanununda çıkarılacak KHK'nin amacı, kapsamı, süresi belirtilir. Olağan dönemlerde , temel hak ve özgürlükler KHK ile düzenlenemezler. KHK ler Resmi gazetede Yayımlandıkları gün TBMM'ne sunulur. Yayımlandıkları gün TBMM'ne sunulmayan KHK'ler bu tarihte, TBMM tarafından reddedilen KHK'ler ise bu kararın resmi gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar.(A.Y.m.91)

Olağanüstü dönemlerde, (sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde) ise Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Yetki Kanununa gerek kalmaksızın KHK çıkarabilir. Hatta temel hak ve özgürlükler konusunda bile KHK çıkarılabilir.

4. TÜZÜK

Bakanlar Kurulu, yasanın uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, yasalara aykırı olmamak koşulu ile Danıştay'ın incelemesinden geçirilerek çıkarılan kurallara tüzük denir. Tüzükler Cumhurbaşkanınca imzalanır ve yasalar gibi yayımlanır. (A.Y.m.115)

5. YÖNETMENLİK

Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak koşulu ile yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı yasayla belli olur.

HUKUKUN YASALAŞTIRILMASI

Hukukta dağınık kuralları bir araya getirerek yasalar oluşturmada iki farklı yöntem mevcuttur.

Somut olay yöntemi; bu yöntemde, yasada boşluk bırakmama düşüncesi ile her somut olay ayrıntılı olarak düzenlenmek istenmektedir. Dolayısıyla bu yöntemde, kanunda boşluk bulunamayacağı kabul edilmektedir. 17.000 maddelik Prusya Genel Kanunu (ALR), Bizde Mecelle bu yöneme örnek gösterilebilir.

Soyut kural yöntemi; bu yöntemde ayrıntıya inilmemekte genel esaslarla yeterli olmaktadır ve yasada boşluk mutlaka bulunabileceği kabul edilerek, yargıca (hâkime) gerektiğinde hukuk yaratma imkanı tanımaktadır. Buna en iyi örnek İsviçre/ Türk Medeni Hukukudur.

HUKUKUN UYGULANMASI

1. NİTELİK BAKIMINDAN UYGULANMASI

Bazı hukuk kuralları mutlaka uygulanması gerekirken, bazılarının ise aksi kararlaştırılmadığı takdirde uygulanması gerekir. Hukuk kuralları bu bakımdan 4 gruba ayrılır.

- **Emredici hukuk kuralları**

Bu kurallara mutlaka uyulması gerekir. Bu kurallar genellikle kamu düzenini, ahlak ve adabı, kişilik haklarını ilgilendiren kurallardır. Bu kurallar kamu hukukunda fazladır. Özel hukukta ise özellikle sözleşme özgürlüğü ilkesine dayanan borçlar hukukunda emredici kurallara fazla rastlanmaz. Borçlar hukukunda emredici kurallara aykırılığın yaptırımı, butlandır. Yani kesin hükümsüzdür.

- **Tamamlayıcı hukuk kuralları**

Bu kurallar aksi kararlaştırılabilen ancak aksi kararlaştırılmadığı takdirde uygulanabilen kurallardır. Bu kurallara, Borçlar Hukuku alanında rastlanmaktadır. Örneğin BK'nun 73 mad. Göre aksi kararlaştırılmamışsa, para borçlarının alacaklının ikametgâhında ödenmesi gerekir. Çünkü alacaklı parasını almak için herhangi bir yere gitmesine gerek yoktur.

- **Yorumlayıcı hukuk kuralları**

Bu kurallar taraflarca düzenlenmiş, fakat yeterince açıklığa kavuşturulmamış durumlarda rol oynarlar. Örneğin BK' 75 nci maddesine göre, taraflar sözleşmede ayın başı tabirini kullanmış, fakat bununla neyi kastettiklerini yeterince açıklamamışlarsa, bu tabirden ayın birinci günü anlaşılır. Alacaklı her ayın on beşinde maaş aldığını öne sürerek bu tarihte ödeme yapması gerektiğini öne süremez.

- **Tanımlayıcı hukuk kuralları**

Bu kurallar, hukuki kurumları tanımlarlar ve bu kurumların anlaşılmasına yardımcı olurlar. Bu kurallara örnek olarak, nişanlanmayı tanımlayan MK'nın 82 nci maddesi.

2. YER BAKIMINDAN UYGULANMASI

Yasaların mülki ligi ilkesi; yasaların ülke içinde bulunan yerli ve yabancı vatandaşlara ülke sınırları içinde ortaya çıkan olaylara uygulanmasına denir.

Yasaları şahsiliği ilkesi ; bir ülke yasalarının vatandaşlarını yabancı ülkelerde de takip etmesidir. Buna karşılık kamu hukukumuzda kural olarak yasaların yerselliği ilkesi uygulanmaktadır.

3. ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

Yasaların yürürlüğe gireceği tarih genellikle yasa metninde açıkça belirtilir. Aksi takdirde yasa, Resmi Gazetede yayımını izleyen günden başlayarak kırk beş gün sonra yürürlüğe girer.

Yine yasaların yürürlükten kaldırılacağı tarih yasa metninde açıkça belirtilir. Buna açıkça yürürlükten kaldırma denir. Ancak yasalar üstü kapalı zımmı olarak da yürürlükten kaldırılabilirler.

- Önceki yasa genel sonraki yasa özelse sonraki yasa kendi alanına giren konularda önceki yasayı yürürlükten kaldırır (genellik/ özellik ilişkisi)
- Hem önceki hem de sonraki yasa genelse sonraki yasa önceki yasanın kendisine aykırı kurallarını yürürlükten kaldırır.(zaman ilişkisi)

Yasalar geçmişe etkili olamaz (mukabele şamil olmama ilkesi). Yasa yürürlüğe girdiği tarihten sonraki olay ve kişilere uygulanır. Kazanılmış haklar saklıdır. Bu., hukuk güvenliği ilkesinin sonucudur. Kanunsuz suç ve ceza olmaz.

4. ANLAM BAKIMINDAN UYGULANMASI

Yorum: hakim yasa maddesini somut olaya uygularken, maddenin sözünü, özüyle birlikte değerlendirmesidir. Başlıca yorum çeşitleri şunlardır. Yargıç bu yöntemlerin her birinden faydalanarak yasa maddesinin gerçek anlamını araştıracaktır.

- Deyimsel yorum yöntemi
- Tarihsel yorum yöntemi
- Amaçsal yorum yöntemi

Boşluk doldurma: MK'nın 1.maddesinde yasada boşluk bulunabileceğini kabul ederek,yargıca hukuk yaratma imkanını hem bir hak hem de ödev olarak vermiştir. Yargıcın hukuk yaratma yoluna gidebilmesi için hem yasada hem de örf ve adet hukukunda bir hüküm bulamaması gerekir. Bu durumda yargıç yasadaki benzer durumlar ile kıyas (örnekseme)yoluna gider. Bu da mümkün olmazsa kendisi yasa koyucu gibi davranarak yeni bir kural koyar, yani hukuk yaratır. Bu yaparken serbest davranamaz hukuk düzeninin ilkelerine ve yasanın genel esprisine uygun davranmak zorundadır.

Yargıcın takdir yetkisi: yargıcın kendine takdir yetkisi tanınan durumlarda hakkaniyet sınırları içinde davranması gerekir. Örnek olarak ceza yasasında bazı maddelerin alt ve üst sınırları belirlenmiştir. Burada cezanın ne olacağı hakimın takdir yetkisine bağlıdır.

HAKLAR

1. HAK KAVRAMI: Hak, hukuken korunan ve sahibine veya temsilcisine bu korumadan yararlanma yetkisi tanınan menfaattir. Korunan bu çıkarın ilişkin olduğu alana göre hakkın türü de değişmektedir. Hak sahibi, kişilerdir. Hayvanlar ve eşyalar hak sahibi olamazlar. Kişilerse gerçek kişi ve tüzel kişi olarak karşımıza çıkarlar.

2. HAKKIN TÜRLERİ

1. **Kamu hakları:** genellikle devletle kişilerin ilişkilerinden doğan, yani kamu hukukunu ilgilendiren haklardır.
2. **Özel Haklar:** Genellikle kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinden doğan haklardır.

Kamu haklarından kural olarak sadece ülke vatandaşları yararlanırken özel haklardan yerli yabancı fark gözetilmeksizin herkes yararlanır.

- **Nitelikleri bakımından:** mutlak haklar ve görelî haklar olarak ikiye ayrılır. Mutlak haklar hak sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Herkes bu haklara uymakla yükümlüdür. Bu haklar her zaman ileri sürülebilir. Mallar üzerindeki haklar ve kişiler üzerindeki haklar olarak ikiye ayrılır.

- **Konuları bakımından:** malvarlığı / şahıs varlığı hakları olarak ikiye ayrılır. Malvarlığı hakları para ile ölçülebilen haklardır. Şahıs varlığı hakları ise para ile ölçülemez malvarlığı haklarından farklı olarak bir başkasına devredilemez.

- **Hukukî Etkileri Bakımından:** yenilik doğuran ve yenilik doğurmayan haklar olarak bölümlenir. Yenilik doğuran haklar, hak sahibine tek taraflı irade beyanı ile yeni bir hukukî ilişki kurmak (kurucu), mevcut bir hukukî ilişkiyi değiştirmek (değiştirici), mevcut bir hukukî ilişkiyi sona erdirmek (bozucu) yetkisi veren haklardır. Yenilik doğuran hakların başlıca özellikleri şunlardır.

1. kullanılması şarta bağlıdır.
2. zaman aşımı söz konusu olamaz
3. kullanınca sona ererler ve kullanılıp sonuç meydana geldikten sonra bundan geri dönme söz konusu değildir.

- **Devredilebilmeleri Bakımından:**

Kişiyeye Bağlı Olan Haklar Kişiyeye bağlı olan haklar ile kişi arasında sıkı bir bağ vardır. Kişiyi yakından ilgilendiren bu haklardır. Hak sahibinin ölümüyle sona erer, miras bırakılamaz. Devri olmaz. Temsilciler tarafından kullanılamaz. Ör: Kişilik hakları. İntifa (istifade) hakkı, Evlenme, Boşanma, Nişan

Sınırlı ehliyetsizler bu hakları kullanırken kanunî temsilcilerin izin veya icazetine gerek duymazlar. Bu hakları bizzat kullanabilirler.

Kişiyeye Bağlı Olmayan Haklar Kişiyeye bağlı olmayan haklar, devredilebilen ve miras bırakılabilen haklardır. Ör: Miras, Temsilci, turuma v.s.

3. HAKKIN KAZANILMASI VE KAYBEDİLMESİ

Kişinin bir hakkın sahibi konumuna gelmesine hakkın kazanılması, hak sahibi konumundan çıkmasına ise hakkın kaybedilmesi denir. Hakların kazanılması veya kaybedilmesi, bir hukukî olay, hukukî fiil veya hukukî işlem sonucu gerçekleşir. Hukukî olay; hukukun kendisine sonuç bağladığı olaydır. Hukukî fiil ise; kendisine hukukî sonuç bağlanmış insan fiilleridir. Geniş anlamda kullanıldığı zaman hukukî olay deyimi hukukî fiilleri de kapsar Hukukî işlemler ise : hukukî sonuç doğurmaya yönelmiş iradi açıklamalardır.

1. HAKKIN KAZANILMASI: üç yolla olur. Aslen, devren ve tesisen.

Aslen kazanma: bu durumda hak sahibi bu hakkın ilk sahibi olarak, doğrudan doğruya hakkı kazanmaktadır. Hakkın daha önce bir sahibi yoktur. Örnek: avlanmak suretiyle bir hayvanın mülkiyetinin elde edilmesi.

Devren Kazanma: burada hak bir başkasından devren kazanılmaktadır. Bir kişi şey üzerindeki hakkını kaybederken, bir diğeri bu şeyin sahipliğini kazanmaktadır. Hakkın devren kazanılması külli halefiyet (tümünden geçiş) veya cüz'î halefiyet (tekten geçiş) tarzında ortaya çıkar. Tümünden geçişin tipik örneği mirastır. Miras bırakanın ölümü nedeniyle tüm mal varlığı herhangi bir devir işlemine gerek kalmaksızın bir bütün olarak mirasçılara geçer. Cüz'î halefiyette ise kişinin malvarlığını oluşturan şey tek olarak (münferiden) bir başkasına devredilmektedir. Bu şeyin hak sahipliğinin devralana geçmesi için taşınmazlarda "tescil", taşınırlarda "teslim", alacaklarda ise "temlik" işlemine gerek vardır. Ancak bir işletmeyi aktif ve pasifiyle devralan kimse alacaklılara bildirdiği ve gazetelerde duyurduğu tarihten itibaren onlara karşı malvarlığının veya işletmenin borçlarından sorumludur, ancak iki yıl süre ile, eski borçluda yenisi ile birlikte müteselsilen borçludur.

Tesisen Kazanma: Burada mevcut bir hakka dayanarak bir başka hak kurulmaktadır. Bir malın maliki bu mal üzerinde bir başkası lehine (borcuna karşılık) bir rehin hakkı kurmaktadır.

2. HAKKIN KAYBEDİLMESİ

Bir hakkın sona ermesi ya hakkın bir başkasına geçmesi ya da hakkın yok olması sonucu meydana gelir.

HAKLARIN KAZANILMASINDA İYİNİYET (SUBJEKTİF İYİNİYET)

Sübjektif iyi niyet; kişinin bir hakkın kazanılmasına engel olan bir eksikliği bilmemesi veya gerekli tüm dikkat ve özeni gösterse dahi bilecek durumda olmaması şeklinde tanımlanır. Subjektif iyiniyet hakların kazanılmasındaki iyi niyettir. İyi niyetin koruyucu etkisinden yararlanacak kimse, iyiniyetli olduğunu ispatlamak zorunda değildir. İyi niyet karinesine göre bunu ispatlamak karşı tarafa aittir. Karşı taraf korunan kimsenin iyiniyetlin ilişkin olduğu engeli öğrenmek için gerekli dikkat ve özeni sarf etmediğini ispatlarsa, bu, karinenin çürütülmesi için yeterli olacaktır.

sübjektif iyi niyetin unsurları

- Hakkın kazanılmasına engel olan bir eksiklik bulunmalıdır.
- Kişi bu engeli bilmemeli ve bilecek durumda da olmamalıdır.
- Kanun hakkın kazanılması için iyi niyeti aramış olmalıdır.
-

İYİNİYETİN KORUNDUĞU HALLER

Bir taşınırın mülkiyetin iyi niyetle kazanılıp kazanılmayacağını incelerken, üzerinde mülkiyet kazanılacak taşınırın sahibinin elinden rızası ile çıkıp çıkmadığına bakılarak bir ayırım yapmak gerekir. Hakkın kazanılmasındaki iyi niyeti, malın sahibinin elinden rızasıyla çıktığı hallerde korumuştur. Burada iyi niyetten emin sıfatıyla üçüncü kişinin kazanımı korunur. Emin sıfatıyla zilyet, mal sahibi tarafından malın kullanılması, saklanması, korunması ve bir başkasına iletmek üzere bırakıldığı kişidir. Kanun, mal sahibinin bu durumu kendisinin yarattığını düşünerek üçüncü kişiyi tam olarak korumuştur.

Buna karşılık, taşınır malın sahibin rızası dışında elinden çıkması durumunda üçüncü kişi iyiniyetli olsa bile üçüncü kişi bu malın mülkiyetini kazanamaz. Ancak belli koşullar altında üçüncü kişinin iyiniyetli olmasına sonuçlar bağlanmıştır. Bunlar,

- Para ve hamiline yazılı senetler çalınmış, kaybedilmiş, sahibinin elinden rızası dışında çıkmış da olsa, bunları iyi niyetle elde eden kimsenin bu kazanımı tam olarak korunur.
- Bir taşınır malı bir açık artırmadan veya pazardan veya ona benzer eşya satan bir tacirden iyi niyetle kazanan kişi, ancak ödediği bedel kendisine iade edilirse malı iadeye mecbur olur. (bedel karşılığı iade, kısmen korumadır)
- Bunun dışında, çalınmış, kaybedilmiş veya sahibinin rızası dışında elinden çıkan malları iyi niyetle sahibi zilyetlere karşı beş senelik bir hak düşürücü süre vardır. Bu süreden sonra dava açılmaz. Oysa zilyetliği kötü niyetle kazananlarda böyle bir durum söz konusu değildir.

TAŞINMAZLARDA İYİNİYETİN KORUNMASI

Tapu sicilindeki kayda güvenerek mülkiyet ve diğer aynı hak kazanan kişinin bu kazanımı geçerlidir.

HAKLARIN KULLANILMASINDA İYİNİYET (OBJEKTİF İYİNİYET) DÜRÜSTLÜK

Herkes haklarını kullanmakta ve borçlarını ifade hüsnüniyet kaidelerine riayetle mükelleftir. Yani hakların kullanılmasındaki iyi niyet objektif iyi niyettir. Hakkın kötüye kullanılmasını kanun korumaz. Mk.2 maddesinin birinci fıkrası dürüstlük kuralını ikinci fıkrası hakkın kötüye kullanılmasını yasağını düzenlemektedir. Böylece hakkı kullanılmasını sınırlamak için dürüstlük kuralına başvurulmamalı, ancak yasada başka bir sınır bulamadığımız takdirde dürüstlük kuralına

başvurulmalıdır. Dürüstlük kuralı ise: orta zekalı ve dürüst bir kişinin, toplumda gösterebileceği ve herkesçe benimsenen davranış biçimidir.

DÜRÜSTLÜK KURALININ ETKİLERİ

Dürüstlük kuralı genel bir ilkedir. Özel hukukun tüm alanlarında uygulanması gerekir. Bu ilke dava sırasında hakim tarafından resen dikkate alınması gerekir. Yasada başka bir sınır bulunmadığı takdirde hakkın kullanılmasının sınırlarını belirlemektedir.

1. **Hakların kullanılmasında ve borçların ifasında:**
2. **Sözleşmenin yorumunda, yeniden gözden geçirilmesinde, tamamlanması ve değiştirilmesinde,**

HAKKIN KÖTÜYE KULLANILMASI: **kanun** hakkın kötüye kullanılmasını korumaz. Şartları ise

- Hak sahibinin hakkın kullanılmasında haklı bir yararı bulunmamalı
- Hakkın kullanılması başkasına zarar vermeli veya zarar tehlikesi yaratmalıdır.
- Hakkın kullanılmasında hak sahibine sağladığı yarar ile başkasına verdiği zarar arasında aşırı dengesizlik olmalıdır.
- Hakkın kötüye kullanılmasını yasaklayan özel bir kural olmamalıdır.

HAKKIN KORUNMASI: Bir hak sahibinin hakkı bu hakka uyma zorunda olanlar tarafından ihlal edilince, ortaya hakkın korunması sorunu çıkar. hak sahibi ilk önce karşı taraftan hakkına uymasını talep eder. Ayrıca kişi hakkına kavuşmaması veya geç kavuşmadan dolayı uğradığı zararların tazminini de isteyebilir. Ancak bu yolla sonuç alınamazsa dava yoluna gidilir. Başlıca dava türleri şunlardır.

- **Eda davası:** **davacı** karşı tarafı bir şey yapmaya bir şey vermeye veya bir şey yapmaktan kaçınmaya mahkûm edilmesini ister. Eda davası bir hakkın korunması değil bir zararın giderilmesini amaçlıyorsa **tazminat davası** adını alır. Verilen kararı davalı kendiliğinden yerine getirmezse **cebri icra** yoluna gidilir.
- **Tespit davası:** **bir** hukuki ilişkinin mevcut olup olmadığını tespit etmek için açılan davalardır. İlişkin varlığı tespit edilmek isteniyorsa müspet tespit davası, yokluğu tespit edilmek isteniyorsa menfi tespit davası adını alır.
- **Yenilik doğuran dava:** **yenilik** doğuran hakların kullanılması amacıyla açılan davalardır. Boşanma davası.

SAVUNMA İMKÂN LARI

- **İtiraz:** bir hakkın doğumuna engel olan veya hakkı sona erdiren olayların ileri sürülmesidir. Yargıç itiraz sebebini resen dikkate alır.
- **Defi:** **davalı** davacının hakkını kabul etmekte fakat özel bir sebebe dayanarak borçlu olduğu edimi yerine getirmeme hakkına sahip olduğunu ileri sürer. **Zamanaşımı defidir.** Mutlaka hak sahibi tarafında ileri sürülmelidir. Aksi takdirde hakim bunu resen dikkate alamaz.

İSPAT: Bir kimsenin iddia ve savunmasında haklı olması yeterli değildir. Ayrıca bunu ispat etmelidir. Her iki tarafta savunma ve iddialarını ispatlamak zorundadırlar.

DAVA ZAMANAŞIMI: Genel dava zamanaşımı süresi bu konuda başka bir hüküm bulunmadığı sürece 10 yıl olarak belirlenmiştir.